

Створення багатовекторної моделі ліцейської освіти як основи формування компетентної особистості учня і позитивного іміджу навчального закладу

*Найпрекраснішим на світі є вигляд дитини,
яка впевнено йде по життєвій дорозі
після того, як ви показали їй шлях.
Конфуцій*

Соціально-економічні вимоги суспільства до системи освіти сьогодні можуть бути сформульовані як завдання створення умов для:

- всебічного і гармонійного розвитку особистості як індивіда і члена суспільства;
- становлення і відтворення у підростаючого покоління соціальної, національної і світової культури;
- формування системи цінностей (загальнолюдських і загальнокультурних);
- формування в особистості дитини здатності до соціально значущих видів діяльності, що забезпечує її конкурентоздатність на ринках праці і, таким чином, можливість активної участі у подальшому в соціально-економічному житті суспільства.

Саме такі завдання покликані вирішувати школа. У таких умовах зростає роль шкіл, від яких залежить розкриття людини у майбутньому.

Академік Ю. К. Бабанський вказував на те, що приблизно 30 – 40 % приросту національного доходу дає освіта. Відомо також, що 3,5 % обдарованих людей забезпечують 95 – 97 % національного доходу. Умови для розвитку й саморозвитку особистості дитини, її максимальної самореалізації, розкриття потенціалу обдарованості й покликані були створити інноваційні школи, які з'явилися в Україні наприкінці 80-х на початку 90-х років.

Ще у 1991 році Асоціація інноваційних шкіл визнала інноваційним освітній заклад, у діяльності якого проявляються такі риси:

- розробляється і реалізується інша, ніж у масовій школі, модель устрою життя дитини;
- розробляється принципово відмінний від традиційного зміст освіти, що включає освоєння умінь і засобів самосвідомості, саморегуляції, самоосвіти, самовизначення;
- ведеться пошук іншого змісту праці педагога, апробуються нові засоби і способи його роботи, які спрямовані на розвиток творчих рис особистості вчителя, особистої відповідальності за зміст і результати своєї праці.

Ліцеї стали тими інноваційними загальноосвітніми навчальними закладами, робота яких була спрямована на пошук нових організаційних форм у роботі з учнями, формування нового змісту освіти, орієнтацію на нові результати навчання.

Діяльність ліцеїв як закладів освіти нового типу завжди була актуальною для дослідження вітчизняними і зарубіжними науковцями. Вивченню історико-педагогічних аспектів їх виникнення і діяльності були присвячені праці П. Батюшкова, М. Василенка, С. Коляденка, М. Лавровського, Т. Локоть, А. Лопухівської, І Міхневича, С. Чуйко, Б. Чижевського та багатьох інших. Представниками сучасної педагогічної науки, що досліджують створення і функціонування закладів освіти різних типів, у тому числі й ліцеїв, є В. Алфімов, О. Борисов, О. Бугайов, Д. Дейкун, Л. Калініна, О. Остапчук, М. Рябуха, В. Паламарчук, Г. Сазоненко, Б. Чижевський та інші.

Цікаву точку зору щодо діяльності ліцеїв висловлює В. Паламарчук, стверджуючи, що основним завданням, яке покликані вирішувати ліцеї, є «задоволення потреб суспільства у творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуальних громадянах, оновлення національної свідомості, відродження духовності».

Б. Чижевський у своїх працях зауважує, що «ліцей – це заклад академічного рівня, який забезпечує здобуття учнями освіти понад державний мінімум і здійснює науково-практичну підготовку здібної і обдарованої молоді».

Наш ліцей № 89 був створений у 1990 році як професійно-орієнтований навчальний заклад, який мав забезпечити більш високий рівень загальної середньої освіти в поєднанні з профільною підготовкою учнів за напрямками і спеціальностями вищої школи. Протягом багатьох років наш навчальний заклад виправдовував своє призначення, але зменшення кількості учнів ліцею дало підстави зрозуміти, що ліцей не має привабливого іміджу для соціальних замовників освіти, тому що існують певні проблеми:

- неможливість відповідати високим очікуванням батьків як основним замовникам освітніх послуг;
- невідповідність існуючої моделі освіти вимогам замовників освіти;
- послаблення кадрового потенціалу;
- зниження мотивації, і як наслідок, результативності навчання;
- втрата тих позицій, які заклад утримував протягом багатьох років.

На початку ми намагалися усунути виявлені проблеми стихійно, інколи хаотично, не спираючись на дослідження науковців, не маючи відповідної програми для зміни становища ліцею, програми його розвитку.

У 2009 році для з'ясування нашого потенціалу ми поставили перед педагогічним колективом певні запитання і спромоглися на них відповісти, а саме:

- на яке соціальне замовлення орієнтується наша школа?

- які показники ми вважаємо для себе кращими: академічний рівень навчальних досягнень, кількість медалістів, кількість переможців олімпіад та конкурсів різних рівнів, рівень професіоналізму вчителя, наявність авторських програм, рівень соціалізації, вихованості, розвиненості дитини?
- які методи є домінуючими у роботі наших учителів?
- чи відповідає освітній простір ліцею вимогам основних соціальних замовників освіти?
- чи є конкурентним наш ліцей і в чому?
- чи має школа своє обличчя, чи є вона лідером серед шкіл нашого міста?

Відповіді на зазначені запитання дали підставу зрозуміти, що ліцей утратив свої позиції, перебуває у кризі, що необхідні зміни. Перед нами стало класичне запитання: «Що робити?», на яке було дуже важко дати відповідь у зв'язку з відсутністю певних знань щодо прогнозування перспектив розвитку освітніх закладів, про апарат вимірювання та оцінювання ефективності моделей навчальних закладів, термінологічного апарату, наукових підходів до процесу створення програм змін і як наслідок не давало змогу прийняти раціональне управлінське рішення щодо проведення змін. Все перелічене вимагало в першу чергу від директора глибоко зайнятись самоосвітою не тільки в галузі педагогіки та психології, а ще й економіки та управління, та стало однією з причин для отримання вищої освіти за напрямом «Менеджмент освіти». Глибоке вивчення теорії створення привабливого іміджу навчального закладу, аналіз головних складових іміджу та прийняте рішення створювати його, виходячи із запиту споживачів освітніх послуг, дало змогу зробити висновок, що основні зусилля необхідно направити на зміни у такій складовій іміджу ліцею як освітнє середовище, тому необхідна зміна моделі навчання у ліцеї.

У ході дослідження ми зіткнулися з суперечностями між зростанням запитів педагогічної теорії та практики щодо розробки ефективних моделей освітнього простору загальноосвітніх навчальних закладів як складової їхнього інноваційного розвитку і недостатньою теоретико-методологічною та методико-технологічною розробленістю проблеми педагогічного моделювання освітнього простору.

Розв'язання поставлених завдань вимагало уточнення термінологічного апарату проблеми та визначення наукових підходів до моделювання інноваційного освітнього простору ліцею.

Під моделюванням інноваційного освітнього простору ми зрозуміли створення прогностичної моделі ліцею як цілісного утворення відкритої частки соціального простору, у межах якого здійснюється освітня діяльність, що забезпечує «зустріч Людини і Світу».

Ефективність моделювання зазначеного об'єкта передбачало визначення наукових підходів, серед яких ми відокремили як провідні – системний, діяльнісний та синергетичний.

Зазначені наукові підходи до моделювання інноваційного освітнього простору школи тісно взаємопов'язані між собою. Створення моделі закладу на засадах синергетичного, системного і діяльнісного підходів забезпечує побудову моделі освітнього простору як цілісної інноваційної системи; її оцінку та підготовку до масового використання; дозволяє зробити його гнучким і творчим щодо часу, форм, місця тощо, але у той же час не спонтанним, регламентованим, з урахуванням рівня розвитку, ціннісних орієнтацій та суб'єктивного досвіду зі спіралеподібною побудовою, інтеграцією і комплексним підходом до змістового наповнення.

Спираючись на вимоги держави, трактовку науковцями поняття «інтелект» (ми обрали за основу концепцію «множинного інтелекту Гарднера»), погляд науковців на вимоги до ліцейської освіти ХХІ століття, на рекомендації щодо створення програм розвитку освітнього закладу, враховуючи сучасні тенденції розвитку у теорії іміджу, нами на рівні ліцею була здійснена аналітична робота ([додаток № 1](#)).

Ми, по-перше, вивчили бажання і очікування основних груп замовників освітніх послуг, а саме учнів, батьків, учителів, держави, вищої освіти, соціуму і громадськості, підприємств і організацій міста та регіону в цілому; по-друге, застосували метод SWOT-аналізу для виявлення сильних і слабких сторін ліцею, проаналізували можливості і загрози; по-третє, здійснили аналіз ресурсних можливостей ліцею; по-четверте, провели анкетування педагогів для визначення їх інноваційного потенціалу; провели анкетування педагогів для визначення їх готовності до змін.

Результати аналізу дозволили зробити висновки, що очікування соціальних замовників практично співпадають з можливостями ліцею, але для задоволення очікувань необхідно відійти від попередньої моделі навчання, зорієнтованої на певні академічні досягнення учнів, і створити в умовах ліцейської освіти можливість багатовекторного розвитку інтелекту (вербального, музичного, логіко-математичного, просторового, тілесно-кінестетичного, внутрішньоособистісного, міжособистісного) дітей через інтеграцію основної і додаткової освіти. Це, на нашу думку, вплине на розвиток в учнів, а відповідно приведе до формування у випускників індивідуального профілю здібностей, що буде задовольняти усіх соціальних замовників освіти і, як наслідок, приведе до формування позитивного іміджу нашого навчального закладу.

Свої основні зусилля ми спрямували на побудову багатовекторної моделі навчального закладу, основним завданням якої є створення

такого освітнього простору, який дозволяє вільний розвиток усіх здібностей дитини, формує у неї потребу всеосяжного культурного філософського погляду на життя.

Багатовекторна модель ліцейської освіти – це нова модель школи третього тисячоліття, де в рівній мірі розвиваються творчі здібності, формується науковий світогляд учнів; де є система підтримки та розвитку допитливих і обдарованих дітей, сучасна шкільна інфраструктура, обладнані наукові лабораторії, творчі майстерні, тобто створено інноваційний освітній простір, у якому розкривається потенціал дитини.

При побудові ліцейського освітнього середовища, що сприяє вихованню та розвитку обдарованих дітей, ми спиралися на такі принципи:

- доступність умов і послуг, спрямованих на виявлення та розвиток здібностей і обдарувань для всіх дітей незалежно від території проживання, соціального стану та стану здоров'я;
- особистісна орієнтація освітніх послуг, що сприяють максимальному розкриттю та розвитку особистісного потенціалу обдарованих дітей;
- багаторівневість організованої навчальної діяльності, що забезпечує включеність кожної дитини у процес розвитку;
- відкритість та інформованість освітнього товариства про систему роботи з обдарованими дітьми;
- адекватність наданих освітніх послуг рівню розвитку здібностей дітей, безперервність і наступність в їх психолого-педагогічному супроводі.

Ми почали розглядати наш ліцей як елітарний навчальний заклад, але тільки за змістом освіти, а не за складом тих, хто навчається. Гаслом нашого навчального закладу ми проголосили: «Успішний заклад. Успішний педагог. Успішний учень».

Для реалізації концепції багатовекторної моделі ліцейської освіти ми:

ї створили відповідні програми розвитку: «Імідж ліцею: від стереотипів у освіті до сучасного європейського освітнього середовища», ([додаток № 2](#)) «Програма вдосконалення та розвитку освітньої діяльності «Ліцей» ([додаток № 3](#));

ї внесли корективи у вже існуючі концептуальні документи нашого навчального закладу:

- місію ліцею та визначили пріоритети його діяльності;
- концепцію науково-методичної роботи (введення в освітній процес навчально-дослідних, проектних, творчо-пізнавальних, соціально-культурних та інших інноваційних практик, спрямованих на формування компетентної, соціалізованої особистості школяра; підвищення професійної компетентності педагогів ліцею щодо

оволодіння інноваційними соціальними та педагогічними технологіями в роботі з обдарованими дітьми) [\(додаток № 4\)](#);

- концепцію виховної роботи (створення власної ліцейської культури з унікальною, неповторною, особливою системою цінностей, звичаїв, традицій; внесок у розвиток освітньої підготовки учнів, їх вихованості; психічних функцій, творчих здібностей; формування здорового способу життя) [\(додаток № 5\)](#);

- створили програму роботи з раннього виявлення обдарованих і талановитих дітей [\(додаток № 6\)](#);

ї поставили перед колективом мету – створити у ліцеї таке освітнє середовище, де освіта, яку отримують діти, була б спрямована на створення комплексу умов для самореалізації та соціалізації учнів, формування в них адекватних сучасному рівню інформаційної культури знань, високого ступеня мобільності, різноманітних форм поведінкової активності при збереженні цілісності особистості та гуманістичних ціннісних орієнтацій, створити таку форму організації навчально-виховного процесу, яка зорієнтована на особистісні здібності учнів та їх розвиток через різні види діяльності (в першу чергу практичної), поглиблене вивчення окремих предметів, створення сприятливих умов для розвитку та постійного нарощування творчого потенціалу учнів.

Для успішного досягнення поставленої мети ми внесли зміни в практично всі сфери діяльності ліцею, а саме:

1. В організацію навчально-виховного процесу.

- поглиблене вивчення предметів, ділення класів на підгрупи, при вивченні предметів допрофільного та профільного спрямування;
- організація роботи профільних спецкурсів, факультативних та індивідуально-групових занять;
- профорієнтаційна робота;
- залучення викладачів ВНЗ до роботи з учнями в індивідуальних режимах;
- використання коуч-технологій у роботі з дітьми;
- розширення спектру додаткової освіти;
- організовуємо мережеву взаємодію з різними соціальними інститутами, освітніми установами, установами додаткової освіти, підприємствами та вищими навчальними закладами Харкова з метою вирішення проблеми підвищення інтелектуального потенціалу школярів та розвитку дитячої обдарованості, а саме:
- організація занять спецкурсів, факультативів, лабораторних практикумів на експериментальних та дослідних майданчиках вищих навчальних закладів;
- організація навчальних занять на базі міських та обласних дитячих закладів (Будинок вчителя, Харківська обласна станція юних туристів, Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості).

2. В роботу щодо розвитку творчих здібностей учнів. Виходячи з концепції «множинного інтелекту Гарднера», інтелект розвивається як індивідуальний профіль здібностей, ми направили додаткову освіту на розвиток потенціалу і власних здібностей учнів шляхом організації різних освітніх груп, а саме:

- ліцейське наукове товариство, в якому працюють у тісному партнерстві діти, науковці, педагоги ліцею ([додаток № 7](#));
- предметні гуртки, покликані розвивати академічні здібності учнів;
- гуртки, спрямовані на реалізацію та розвиток різноманітних інтересів учнів;
- студії естетичного напрямку;
- студії розвитку комунікативної компетентності;
- психолого-педагогічні консиліуми, головна мета діяльності яких: глибоке і всебічне вивчення індивідуальних особливостей особистості.

3. В організацію роботи щодо розвитку науково-дослідних здібностей учнів, вводячи систему факультативів, індивідуальних та групових занять академії наукового пошуку, веб-дизайну, цифрових інновацій, проектної діяльності.

4. В систему методичної роботи ліцею, що привело до підвищення професійної компетентності педагогів щодо оволодіння інноваційними, соціальними та педагогічними технологіями, активізували вчителів щодо участі у конкурсах фахової майстерності.

5. В систему виховної роботи ліцею, визначивши пріоритет на виховання соціально адаптованої особистості на основі гармонії інновацій і традицій, що здійснювали через роботу:

- виховних центрів за принципом: від колективної творчої справи – до роботи групи за інтересами – до індивідуальної діяльності;
- ліцейських комісій та груп у складі ліцейців та вчителів;
- клубів з участю батьків;
- молодіжної організації «Союз Активної Молоді – 89», діяльність якої спрямована на розвиток інтересу до науки, на формування активного, діяльного громадянина України;
- євроклубу «Юні європейці»;
- науково-практичні конференції («Крок у майбутнє», «Ліцейська освіта і сучасна наука»).

6. У підходи до створення інформаційного простору ліцею.

7. У роботу дитячих та юнацьких організацій.

8. У процес навчання і взаємодії суб'єктів освітнього процесу на демократичній основі (учень, учитель, батьки або особи, які їх замінюють).

9. У діяльність психологічної служби у роботі щодо раннього виявлення обдарованих і талановитих дітей, у вибудовування

конструктивної взаємодії з батьками, у визначенні перспектив розвитку ліцею.

10. В управління ліцеєм і взаємин учительського та учнівського колективів.

11. У підходи до розвитку матеріальної бази ліцею.

Проміжні результати ми відслідковували шляхом проведення моніторингу основних видів діяльності ліцею, а саме:

- інтелектуальний розвиток та навчальні досягнення учнів;
- діяльність учнів у ліцейському науковому товаристві;
- ефективність виховної роботи;
- загальноліцейські заходи;
- компетентність учителів.

Аналізуючи проміжні результати діяльності ліцею, можна зробити висновок, що в нашому закладі створюється освітнє середовище, яке сприяє ранньому виявленню, розвитку, самореалізації, професійному самовизначенню обдарованих дітей.

Значно зріс рівень професійної компетентності педагогів ліцею щодо володіння педагогічними технологіями у роботі з інтелектуально обдарованими дітьми, створено систему обміну інноваційним педагогічним досвідом у галузі впровадження ефективних сучасних форм, методів і технологій.

Впроваджуються нові ефективні методики з виявлення обдарованості, удосконалено систему діяльності шкільного наукового товариства, розширено спектр додаткової освіти, спрямованої на розвиток індивідуальних здібностей учнів.

Зміцнено мережеву взаємодію з освітніми установами, установами додаткової освіти, підприємствами та вищими навчальними закладами м. Харкова.

Спостерігається успішна самореалізація обдарованих дітей після закінчення ліцею; зростає ступінь задоволеності учнів та їх батьків результатами навчання.

Зросла кількість учнів ліцею.

Таким чином, не зважаючи на те, що зміни тривають, реалізуючи новий підхід до створення освітнього середовища, наш ліцей повертає втрачені позиції, формує, на наш погляд, позитивний імідж, стає конкурентоздатним навчальним закладом, займає гідне місце серед інноваційних шкіл Дзержинського району і м. Харкова.

[Презентація досвіду](#)